

90 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România (P.S.D.M.R.)

CONTRIBUȚIA CLUBULUI SOCIALIST AL MUNCITORILOR
DIN PLOIEȘTI LA CREAREA P.S.D.M.R. — 1893

ION ȘT. BAICU

Mișcarea muncitorească și socialistă din România s-a maturizat începînd cu deceniul al nouălea al veacului trecut; de la faza organizării proletariatului în asociații profesionale și în cercuri cu caracter politic — acestea din urmă fiind în anul 1887 —, de la stadiul funcționării cercurilor socialiste, cele două mișcări vor păși, treptat, pe noi coordonate de dezvoltare; din anul 1890, în București, și din anii imediat următori, în alte centre industriale, între care și orașul Ploiești, vor fi create *cluburi socialiste ale muncitorilor*, organizații politice cu un caracter mai larg și mai cuprinzător, în care se împleteau, sub ideologia comună a marxismului, interesele și lupta clasei muncitoare și militanților socialiști; cluburile socialiste ale muncitorilor, creație proprie, originală a mișcării noastre muncitorești și socialiste, constituiau preludiul și pasul hotărîtor spre întemeierea, în 1893, a *Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România* — partid politic marxist al proletariatului din țara noastră.

În ținutul Prahovei, ca și în restul țării, pe fondul unor tradiții revoluționare și pe baza experienței acumulate, în a doua jumătate a sec. XIX, s-a intensificat procesul de îmbinare a elementului muncitoresc cu elementul socialist în cadrul unei organizații cu un tot mai accentuat caracter proletar-socialist, care avea să fie „Clubul socialist al muncitorilor” din Ploiești.

Această primă organizație socialist-muncitorească cu caracter politic din Prahova a luat naștere în ziua de 17 noiembrie 1891 în „urma mai multor întruniri ținute”¹. La această dată s-au adunat mai mulți muncitori și intelectuali socialiști în sala „Sans-Souci” din bulevardul „Independenței” din Ploiești „spre a se consfătuși în privința fondării unui club al muncitorilor...”²; aici s-au purtat discuții aprinse și au luat cuvîntul Alex. Radovici și Anton Bacalbașa, care au vorbit despre situația grea a lucrătorilor, despre drumul ce-l aveau de urmat și ce metode trebuiau folosite pentru îmbunătățirea soartei lor, și, mai ales, despre necesitatea făuririi unui partid politic, partidul socialist al muncitorilor³.

La sfîrșitul întrunirii, cei prezenți au semnat un proces-verbal, care consfințea întemeierea clubului socialist-muncitoresc ploieștean; în document se arăta: „Subsemnații, întruniți azi, 17 nov., în salonul de la Sans-Souci, am hotărît formarea unui club al muncitorilor în Ploiești, spre care sfîrșit am și ales următoarea comisiune pe: C. Apostolescu și Crăciunescu, cizmar; Hagiescu și V. Io-

¹ „Democrația socială”, din 5 ianuarie 1892.

² „Munca” din 24 noiembrie 1891; vezi și *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Buc., Edit. politică, 1973, pp. 731—732.

³ *Ibidem*; vezi și V. G. Ionescu, „Constituirea și activitatea clubului muncitorilor din Ploiești pînă la crearea P.S.D.M.R. (1891—1893)”, în: *Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, nr. 3/1962, p. 186.

nescu, tipografi; Șt. Dumitrescu, tapițer; Iulius Mutzen, legător; Antonescu, timplar; Ispirescu și Ion Drăgănescu, tăbăcari, cu însărcinarea de a căuta un local, unde, în fiecare sîmbătă, să ne putem întruni și unde să se formeze un simbur al asociațiunii muncitorilor din Prahova⁴, în vederea rezolvării problemelor de organizare a activității clubului a fost desemnată o comisie, formată din muncitorii de mai sus; era, însă, vorba de o situație provizorie, în vigoare pînă la alegerea organelor de conducere ale noii organizații politice.

În ziua de 15 decembrie 1891 a avut loc un eveniment deosebit — inaugurarea sediului clubului în strada Liceului, nr. 20 „sus la etaj”; patronii și autoritățile locale au încercat să împiedice ținerea festivității; în ciuda acestor ingerințe, muncitorii ploieșteni au participat în număr mare la eveniment, care marca un nou moment în evoluția mișcării muncitorești și socialiste din Valea Prahovei.

Cu prilejul festivității de inaugurare a localului a fost aleasă o nouă comisie, compusă din 12 membri și cu misiunea de a redacta un proiect de statut al clubului; comisia a prezentat documentul în fața adunării generale, care, în ședința sa din 29 decembrie 1891, l-a aprobat; în continuare, participanții au ales organele de conducere ale clubului — Comitetul General, în care intrau 14 membri, și Comitetul Executiv, format din lucrătorul tipograf N. D. Hagiescu, ziaristul și scriitorul Anton Bacalbașa și avocatul Al. G. Radovici⁵.

În zilele imediat următoare, la 5 ianuarie 1892, a apărut, la Ploiești „*Democrația socială*” — prima gazetă socialistă din istoria meleagurilor prahovene; era organul de presă al socialiștilor din Ploiești, probabil chiar al clubului de curînd înființat; în sprijinul afirmației că redacția acestei gazete era condusă, chiar și numai indirect, de comitetul executiv al clubului pledează cîteva elemente cu greutate; în primul rînd, directorul publicației, Alex. Radovici, și primul-redactor, Anton Bacalbașa, se aflau în conducerea clubului; apoi, anunțul apărut în nr. 5, care consemna că „Democrația socială” era „gazeta partidului muncitorilor din județul Prahova”; în fine, materialele apărute în coloanele ei, care tratau o multitudine de aspecte din activitatea acestei organizații politice a muncitorilor ploieșteni.

„Democrația socială”⁶ a apărut în 52 de numere, pînă la data de 27 decembrie 1892, avînd redacția și administrația în str. Științei, nr. 40, Ploiești. Articolul editorial — „Primul cuvînt” — din nr. 1 al gazetei sublinia că „burghezimea sau capitalismul și-au împlinit... rolu-i istoric” și că „astăzi, programul omenirii stă în mîinile unei noi clase: muncitorimea. Spre organizarea tot mai temeinică și mai conștientă a acestei clase, dară, va năzui activitatea noastră”. Publicația se considera „organ de luptă”, care și-a luat sarcina „de a prezenta, deocamdată, săptămînal, publicului învățămintele ce decurg din lupta claselor azi potrivnice, de a stărui, cu deosebire, în a face cunoscut programul economic al partidului muncitorilor, care rezumă cerințele practice și imediate ale proletariatului internațional, acomodate după nevoile țării noastre”; în final, redacția se angaja să

⁴ „Munca” din 24 noiembrie 1891.

⁵ „Democrația socială” din 5 ianuarie 1892.

⁶ Vezi și V. G. Ionescu, „Democrația socială, Ploiești, 1892”, în: „Presa muncitorească și socialistă din România”, Buc., Edit. politică, 1964, vol. I (1865—1900), partea a II-a (1890—1900), pp. 239—268.

servească interesele clasei muncitoare, „interese care pururea vor forma steaua noastră polară...”⁷.

Prima publicație socialistă din Valea Prahovei a îndeplinit, în bună măsură, rolul de agitator și de organizator în rîndurile muncitorimii din această parte a țării și din alte centre ale ei. „Democrația socială” s-a ocupat de abordarea unor probleme variate și de strictă actualitate; în centrul activității ei s-au aflat organizarea politică și profesională a mișcării muncitorești, popularizarea și explicarea unor idei ale socialismului științific, a unor noțiuni de bază ale teoriei marxiste, problema agrar-țărănească, unele aspecte ale vieții politice a țării, ale vieții culturale; de asemenea, în coloanele gazetei au fost publicate materiale privind lupta muncitorilor din alte orașe ale țării — București, Galați, Botoșani, Roman, Fălticeni — și marile aniversări ale proletariatului mondial — 1 Mai, Comuna din Paris; gazeta a acordat atenție „Clubului socialist al muncitorilor” din localitate, publicînd, cu regularitate, dări de seamă despre întrunirile convocate de el.

Prin apariția și, mai ales, prin activitatea sa, „Democrația socială” a constituit un eveniment cu totul aparte; ea a produs admirație în rîndurile opiniei publice, dar și derută în lumea claselor exploatoare. Un martor ocular, care avea să scrie, ulterior, o broșură memorialistică despre C. Dobrogeanu-Gherea, nota: „Această foaie săptămînală a stîrnit mare furtună în tabăra burgheză românească, fiind cunoscută Prahova ca o citadelă puternică a elementului capitalist și a tradiției atotstăpînitore a Partidului Național-Liberal”⁸.

În întreaga sa existență, „Clubul socialist al muncitorilor” din Ploiești a desfășurat o activitate laborioasă și multilaterală, manifestînd preocupări față de problemele majore ale timpului; el a avut, în centrul atenției, organizarea politică și profesională a muncitorimii, mișcarea grevistă, răspîndirea ideilor socialismului științific, chestiunea țărănească, alegerile parlamentare și comunale și alte numeroase probleme legate de situația materială și de condițiile de trai ale oamenilor muncii.

Organizarea muncitorilor pe plan politic și profesional a constituit arul principal al activității clubului ploieștean. Îndemnurile și apelurile de organizare în cadrul unui partid politic propriu au străbătut, ca un fir roșu, cuvîntările și dezbaterile organizate la întrunirile săptămînale de la sediul clubului și în coloanele gazetei „Democrația socială”. La întrunirea proletară din ziua de 9 februarie 1892, unde muncitorii au participat „în număr foarte mare, mai cu seamă lucrătorii tîbăcari, care veneau pentru întîia oară la club”,⁹ Anton Bacalbașa a arătat că asociația profesională a acestora este foarte bună ca organizație filantropică, dar „atîta nu-i deajuns... Trebuie de organizat muncitorii în vederea luptei de clasă... Pentru aceasta s-a format clubul muncitorilor, pentru a organiza pe muncitori în partid deosebit de toate celelalte, pentru a-i îndemna să facă un fond de rezistență în lupta lor împotriva capitalismului și pentru a-i deștepta asupra rolului lor pe lume...”¹⁰.

„Lume multă...”¹¹ a luat parte și la întrunirile muncitorești de la club din 1 și 8 martie 1892; lumea muncitoare, pentru „a se putea emancipa din robia

⁷ „Democrația socială” din 5 ianuarie 1892.

⁸ C. Păcurariu, *Cîteva amintiri despre C. Dobrogeanu-Gherea*, 1936, p. 32.

⁹ „Democrația socială” din 16 februarie 1892.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ „Democrația socială” din 1 martie 1892.

economică în care zace — arăta lucrătorul mașinist Alex. Ionescu, în cuvîntul său — nu-i de-ajuns să se grupeze în societăți filantropice de ajutor mutual, ci să se adune într-un mare și puternic partid politic...¹²; raliindu-se acestei idei fundamentale, Eugen Rembu, președintele asociației profesionale a lucrătorilor tăbăcari, sublinia că „în fața condițiilor de muncă din ce în ce mai grele, singura mîntuire a muncitorilor este unirea lor într-un partid deosebit”¹³.

Problema organizării muncitorimii într-un partid politic a fost ridicată, cu acuitate deosebită, la marea întrunire publică organizată de club în „sala cea mare a vechii școli domnești nr. 1”. Scopul adunării consta în adoptarea unor măsuri pentru pregătirea și desfășurarea demonstrației de 1 Mai, care, din 1890, se sărbătorea pentru a treia oară pe meleagurile județului Prahova. În luările de cuvînt, participanții au insistat, din nou, asupra necesității întemeierii unei organizații politice muncitorești la nivelul țării; puternic impresionat de impunătoarea adunare a muncitorilor ploieșteni, Constantin Mille, care luase parte și la inaugurarea clubului, a îndemnat la unire și a arătat că „stringîndu-ne tot mai bine rîndurile, să organizăm pretutindeni pe muncitori în partid deosebit...”¹⁴; energic și orator remarcabil, cu care s-ar putea „făli chiar intelighenția” — scria „Democrația socială” —, Alexandru Ionescu, care reprezintă, împreună cu Constantin Mille, „Clubul socialist al muncitorilor” din București, a pledat pentru grabnica alcătuire a unui partid politic al muncitorilor; aici, „la Ploiești, capitala unui județ, prin excelență industrial — arăta el — e de datoria muncitorilor să dea, prin organizația lor, pildă altor orașe. În calitate de muncitor, fac acest apel muncitorilor ploieșteni și prahoveni... Trăiască partidul muncitorilor”¹⁵.

Spiritul de organizare și de acțiune, în continuă creștere, al muncitorilor ploieșteni s-a remarcat cu prilejul *manifestației de 1 Mai 1892*. Autoritățile au încercat să împiedice organizarea demonstrației și participarea țăranilor la acest eveniment; au fost luate, astfel, măsuri restrictive la Bucov, Boldești, Podeni, Băicoi, Vărbilău, Gornet și în alte localități din județ, unde „s-a orînduit... gardă la marginea satului”, iar „în oraș, poliția a urmărit orice mișcare, dar n-a avut curaj să intervină”¹⁶.

În pofida tuturor ingerințelor, demonstrația a avut loc în orașul Ploiești. La orele opt și jumătate, curtea clubului era plină, iar la orele zece, coloanele celor peste 500 de muncitori și țărași, în frunte cu membrii Comitetului General și Comitetul Executiv — organele de conducere ale organizației politice muncitorești — au ieșit în bulevard și s-au deplasat la grădina „Sans-Souci”, unde s-au rostit discursuri; de-a lungul străzilor din orașul Ploiești a fluturat drapelul roșu al clubului, pe care l-a purtat „un țăran voinic din Bucov”,¹⁷ iar pe steaguri și pancarte au fost înscrise revendicări din programul social-democrației române: opt ore de muncă, repausul duminical, votul universal și altele.

Sărbătorirea, în acest an, a zilei de 1 Mai în Ploiești a comportat semnificații multiple; ea a constituit o demonstrație politică a oamenilor muncii și a întrecut

¹² *Ibidem.*

¹³ „Democrația socială” din 8 martie 1892.

¹⁴ „Democrația socială” din 26 aprilie 1892.

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ „Democrația socială” din 26 aprilie 1892.

¹⁷ *Ibidem.*

pînă și așteptările organizatorilor ; pentru „noi, socialiștii din Ploiești, scria „Democrația socială“, care relatează pe larg evenimentul, ziua de 1 Mai a fost o sărbătoare nu numai prin însemnătatea internațională a acestei zilei, ci și prin faptul că prima manifestare ce am făcut a întrecut așteptările celor mai optimiști dintre noi”¹⁸.

„Clubul socialist al muncitorilor“ din Ploiești a aniversat Comuna din Paris ; pe adresa lui Jules Guesde din capitala Franței a fost trimisă o telegramă, în care se spunea : „Clubul partidului muncitorilor din Ploiești te roagă a fi pe lângă partidul muncitor francez interpretul sentimentelor sale de admirație și de solidaritate pentru marea mișcare a proletariatului parizian de la 18 martie 1871”¹⁹. Celebrînd acest eveniment, gazeta „Democrația socială“ a transmis și ea un salut clasei muncitoare din Franța ; manifestîndu-și „admirația pentru bravii luptători francezi de la 1871“, redacția publicației socialiste din Ploiești trimitea „o călduroasă salutare supraviețuitorilor acelei mișcări și, constatînd că singele vărsat atunci dă azi roade nepieritoare, așteaptă cu nădejde ziua în care izbînda definitivă se va arăta. Trălască revoluția socială !”²⁰

Dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste cerea, în mod necesar, *ridicarea, pe o treaptă superioară, a organizării proletariatului*. Adunarea generală a „Clubului socialist al muncitorilor“ din București din 2 mai 1892, luînd în dezbatere problema întemeierii unui partid politic, a hotărît „ținerea unui congres socialist român în timpul cel mai scurt”²¹ ; la 10 mai, același an, clubul din Ploiești a lansat un apel pentru convocarea unui astfel de forum, arătînd că „e mai mult decît simțită necesitatea unui congres socialist național“, care ar avea menirea să „pregătească revizuirea programului practic al partidului”²².

Conducerea clubului și cea a gazetei „Democrația socială“ au socotit că e necesară, în prealabil, o dezbaterie largă a problemelor ce vor fi ridicate la viitorul congres socialist ; o rubrică specială cu caracter permanent — „*Congresul nostru*“ — a fost deschisă, în acest scop, în publicația socialistă amintită ; ideea pusă în circulație privind convocarea unui congres și organizarea unor dezbateri a prins foarte repede, membri ai clubului local participînd la discuțiile pe marginea proiectului de program al viitorului partid, publicat și în „Democrația socială“.

Intr-un articol intitulat „Programul“, Anton Bacalbașa arăta că „Congresul trebuie să ne slujească mai mult s-pre a face front în fața partidelor burgheze. Din el poate ieși și trebuie să iasă un partid social-democratic organizat și disciplinat”²³. Reluînd această idee de mare valoare, un membru al clubului ploieștean, Gh. A. Teodoru, propunea o intervenție fermă în vederea organizării interioare a viitorului partid socialist ; el scria : „Pentru ca să putem face mai cu succes front partidelor burgheze..., pentru ca din acest program să iasă, într-adevăr, un partid social-democrat organizat și disciplinat, trebuie, în primul rînd, ca

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ „*Documente... 1879—1892*“, p. 758.

²⁰ *Ibidem*, p. 757.

²¹ „*Munca*“ din 10 mai 1892.

²² „*Democrația socială*“ din 10 mai 1892.

²³ „*80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. Documente*“, Buc., Edit. politică, 1974, p. 434.

partidul să fie organizat înăuntru, să fie întărit prin reforme mai largi, pe (prin — n.n.) reforme radicale introduse în organizația noastră actuală. Socot că niciodată nu vom putea a ne afirma mai cu tărie în afară, niciodată nu vom ajunge a ne impune mai cu siguranță celorlalte partide decât atunci când disciplina va domni deopotrivă atât înăuntru, cât și în afara partidului..., partidul avînd, dar, nevoie, cu tot dinadinsul, de o organizare lăuntrică“²⁴.

La apelul lansat de clubul din Ploiești pentru convocarea unui congres socialist la nivel național au răspuns celelalte organizații muncitorești din țară; așa cum nota gazeta socialistă locală, se primise adeziuni din partea cluburilor din Galați și Craiova, la Iași nu era rezistență, aderări sosind „de peste tot“²⁵.

Interesantă a fost scrisoarea trimisă clubului ploieștean de grupul social-democrat din Tîrgu-Frumos. „Idea unui congres socialist național, ce dvs. ați publicat-o în nr. 19 al „Democrației sociale“ — arăta documentul — a avut un răsunet în toată țara; toți prietenii, care aderează la aceste principii și care au simțit lipsa de organizație a partidului nostru, au salutat, cu bucurie, viitorul congres... Și noi, micul grup al social-democraților din acest orașel ne unim glasul cu al confrăților noștri și strigăm cu bucurie: Trăiască viitorul congres socialist... Trimitem o salutare frățească prietenilor din Ploiești“²⁶.

La 31 martie 1893 s-a deschis, la București, într-o atmosferă sărbătorească, lucrările primului congres al partidului politic al proletariatului din țara noastră — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România; dorința de făurire a partidului socialist și propunerile făcute, în timpul dezbaterilor, de muncitorii ploieșteni au fost transmise congresului prin Al. G. Radovici, unul din cei 5 delegați din partea clubului din reședința județului Prahova;²⁷ el a fost desemnat ca președinte pentru conducerea lucrărilor congresului în cea de-a treia zi a sa și, apoi, ales în Consiliul General al P.S.D.M.R.²⁸

„Constituirea partidului politic marxist al proletariatului român s-a înscris, în analele istoriei naționale, ale mișcării noastre muncitorești și socialiste, ca un moment de însemnătate deosebită în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea și afirmarea clasei muncitoare ca forță socială de bază; pentru întâia oară în istoria României se afirma, ca principiu programatic al unui partid politic, faptul că „proletariatul e acea clasă, a cărei menire istorică este distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste“²⁹.

„Clubul socialist al muncitorilor“ din Ploiești a devenit, din acest moment istoric, organizația politică locală a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România; în pofida caracterului inegal al activității desfășurate, a tendinței de a acorda prioritate acțiunilor de propagandă, ceea ce constituie o limită a sa, organizația din Ploiești a tinărului partid socialist-muncitoresc s-a afirmat, de la început, ca cea mai înaintată formațiune politică locală, nucleul în jurul căruia gravitau muncitori, țărani și intelectuali cu vederi democratice, progresiste și de la care iradiuau ideile generoase, umaniste ale socialismului științific;

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ „Democrația socială“ din 24 și 31 mai 1892.

²⁶ „Democrația socială“ din 5 iulie 1892.

²⁷ „Munca“ din 11 aprilie 1893.

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ „Documente... 1893—1900“, nr. 51.

În același timp, insuficientul interes pentru conducerea efectivă a acțiunilor muncitorești a constituit o altă slăbiciune a clubului ploieștean ; trebuie adăugată și înfrurirea negativă a prezenței, în fruntea sa, a lui Alexandru Radovici, care, de timpuriu, a cochetat cu organizația locală a partidului liberal ; de altfel peste numai câțiva ani, el se va număra printre elementele așa-zise „generoase”, nelegate de clasa muncitoare, care vor trece în rîndurile partidului liberal.

Carențele și accentele negative din activitatea clubului socialist-muncitoresc din Ploiești se datorau, sine dubio, insuficienței maturizării a elementelor proletare din cadrul și din conducerea sa, lipsei de experiență și de viziune în activitatea lor ; plecarea așa-numiților „generoși” din sînul și din fruntea Partidului Social-Democrat a însemnat purificarea și nu rărirea sau dezorganizarea rîndurilor sale ; se vor ridica noi cadre, de proveniență muncitorească, așa cum avea să fie Ștefan Gheorghiu în Valea Prahovei, care vor duce steagul de luptă mai departe, imprimînd fermitate și spirit de continuitate și de combativitate în mișcarea noastră muncitorească și socialistă.